

Streszczenie pracy doktorskiej

Autor: **mgr Joachim Paweł Glier**

Tytuł: **Znaczenie obecności rodzica i wychowawcy w procesie wychowania dziecka. Podejście hermeneutyczne**

Promotor: Prof. zw. dr. hab. Bogusław Śliwerski dr h. c. multi

*Pamięci Rodziców moich:
Longiny (Heyman) i Henryka Glie*

*Matka dla dziecka to jak słońce dla kwiatów:
gdy jest – kwitną i pięknieją,
a gdy go nie ma – tracą swój blask i karłowacieją.*

J. P. Glier.

Pytanie: jak wychowywać w sposób świadomy, pojawiało się już w czasach starożytnych. I dzisiaj, mimo upływu setek lat, nadal nie ma na nie wyczerpującej odpowiedzi. Przez wieki myślenie o wychowaniu koncentrowało się na celach i treściach wychowania. Z chwilą wyodrębnienia się z filozofii najpierw psychologii, a następnie pedagogiki zaczęto zastanawiać się również nad innymi aspektami wychowania.

Rzecz zaczęła się od pedagogiki Johanna F. Herbarta, która wywarła ogromny wpływ na systemy kształcenia i wychowania w wielu krajach, będąc dla nich wzorem przez dziesiątki lat. Pedagogika Herbarta jednak, stanowiąca ujęcie didaskalocentryczne w wersji strukturalistycznej, mimo domkniętego systemu postulatów nie wyjaśniała mechanizmu wychowania. Wskazywała jedynie szczegółowe cele wychowania oraz kierunek, w jakim powinna iść praca dydaktyczno-wychowawcza. Dopiero w pierwszej połowie XX w. zaczęły pojawiać się próby opisanie tego mechanizmu.

Studia nad myśleniem o wychowaniu tak w przeszłości, jak i obecnie pokazują, iż przeoczono w badaniach procesu wychowania bardzo ważny element, a mianowicie rolę i znaczenie psychofizycznej obecności rodzica, wychowawcy w procesie wychowania dziecka. Tymczasem w ten proces wpisany jest szczególny udział rodzica, wychowawcy w życiu i losach dziecka. Dzieje się tak za pośrednictwem fenomenu obecności. Postawa odpowiedzialności wychowawczej wymaga, by rodzic, wychowawca był obecny na różnych etapach rozwoju swego podopiecznego, a więc gdy pokonuje on różne trudności fizyczne, poznawcze i emocjonalne, zaprzyjaźnia się z rówieśnikami, opanowuje umiejętność czytania i pisanie, przechodzi kryzysy rozwojowe, napotyka liczne przeszkody.

Przebywanie z dzieckiem w chwilach dla niego decydujących lub losowo skomplikowanych, towarzyszenie mu w jego codziennych trudach czy podczas podejmowania różnych trudnych dla jego życia decyzji – oto niezwykle istotny obszar działania rodzica, wychowawcy, zwłaszcza w dzisiejszych czasach, tj. w czasach dążenia do

posiadania wielkich pieniędzy, zrobienia kariery, zdobycia władzy – za wszelką cenę, w czasach eksplozji nienawiści, degradacji człowieka, niszczenia Matki-Ziemi.

O związek obecności rodzica, wychowawcy przy dziecku a jego wychowaniem zadbała sama natura człowieka. Może właśnie ze względu na powszedniość i oczywistość tego zjawiska uchodziło ono z pola widzenia wielu badaczom. Problem zatem nie tkwi w tym „czy”, lecz „na ile” obecność rodzica i wychowawcy jest ważna w procesie wychowania dziecka dla jego rozwoju, tj. jakie płyną z tej obecności konkretne dobrodziejstwa dla prawidłowego fizycznego, psychicznego i społecznego rozwoju dziecka oraz pomyślnego funkcjonowania w dorosłym życiu, ale też i jakie konkretne groźne skutki dla dziecka powoduje brak takiej obecności. Temu właśnie zagadnieniu poświęcona jest niniejsza praca doktorska. Tak więc problemem badawczym jest tu pytanie: „Jakie znaczenie ma obecność rodzica i wychowawcy w procesie wychowania dziecka?”.

Fenomen obecności jako istotna zmienna stwarza możliwość zupełnie odmiennego podejścia do badań naukowych. Umożliwia bowiem przeprowadzenie naukowej refleksji nad nim z różnych perspektyw: na gruncie lingwistyki, filozofii, psychologii i pedagogiki. Takie podejście badawcze ma charakter interdyscyplinarny. Jest trudne, lecz niezwykle interesujące i inspirujące poznawczo. Dotychczasowy brak analiz teoretycznych i badań empirycznych tej kategorii wzbudził moją ciekawość poznawczą, ale też sprawił, iż koniecznym stał się wysiłek hermeneutyczny zmierzający do poznania istoty, rodzajów i znaczenia obecności rodzica oraz wychowawcy w procesie wychowania dziecka.

Na gruncie nauki występują różne rodzaje badań. Raz może chodzić w badaniach o pomiar czy deskrypcję *terra nova*, innym razem – o sprawdzenie wysuniętych hipotez. Takie rodzaje badań stały się powszechne za sprawą naukowego pozytywizmu. Badaniu podlega to, co obserwowalne bezpośrednio lub pośrednio. Empiryczne badania naukowe wymagają jednak hermeneutycznej kontynuacji. Kwestię tę podnosili już w XIX w. wybitni przedstawiciele filozofii nauki. Jednakże hermeneutyka, jako nie mieszcząca się w ramach ekspansywnego pozytywizmu naukowego, została zepchnięta na margines badań naukowych, a nawet niekiedy poza ich granice. I tak jest do dnia dzisiejszego, skutkiem czego w metodologii badań naukowych dominuje empiryzm. Obecnie coraz więcej naukowców zaczyna interesować się hermeneutyką.

Materiałem analiz naukowych niniejszej pracy stały się wypowiedzi, koncepcje, teorie i wyniki badań przedstawicieli nauki z zakresu językoznawstwa, filozofii, psychologii, socjologii oraz pedagogiki. Badaniu hermeneutycznemu poddano jeszcze trzy inne kategorie form symbolicznych, a mianowicie: zasady wychowania, sytuacje wychowawcze oraz facylitację. Nie były to jednak prace poświęcone problematyce obecności wychowawczej rodzica czy wychowawcy w procesie wychowania dziecka, lecz innym zagadnieniom, ale takie prace, na podstawie których można było pokazać lub inferować o różnych aspektach obecności wychowawczej.

Aby pokazać, że coś jest lub czegoś nie ma, że coś wygląda tak lub inaczej, że mamy do czynienia z takim lub innym postępowaniem, nie wystarczą same zapewnienia badacza czy też wniosły dywagacje. Trzeba pokazać to na tle konkretnego materiału badawczego.

W niniejszej pracy posłużyłem się trzema hermeneutykami, tj. hermeneutyką jako epistemologią rozumienia Ditleya, teorią interpretacji i rozumienia tekstu mówionego i pisanego Schleiermachera oraz filozofią rozumienia Gadamera. Metodologicznym punktem wyjścia w badaniach hermeneutycznych podjętych w pracy zagadnień stała się epistemologia

rozumienia Diltheya. Drugą hermeneutyką, na której oparto postępowanie badawcze, była teoria interpretacji i rozumienia Schleiermachera i Baumgartena. Filozofia rozumienia Gadamera zaś stanowiła trzecią hermeneutykę postępowania badawczego. Chcąc uzyskać możliwie szeroki ogląd zagadnienia, badania przeprowadziłem wieloaspektowo, tj. z punktu widzenia kilku dyscyplin naukowych: lingwistyki, filozofii, psychologii, po części socjologii oraz pedagogiki.

W przypadku każdego materiału badawczego dokonałem dogłębnej jego analizy w celu ustalenia, co jest w nim istotne dla badanego zagadnienia, a co nie jest, na podstawie czego można inferować, a na podstawie czego nie można, co jest przydatne, a co jest mało przydatne lub nieprzydatne w ogóle. Znaczenie obecności wychowawczej ukazałem na tle wyselekcjonowanego materiału, odniesionego do badawczego wątku, a więc na tle przytoczonych wypowiedzi uczonych, przedstawionych koncepcji i teorii, zaprezentowanych wyników badań. Taka metoda wymagała szczegółowego przedstawienia materiału będącego przedmiotem badań, ażeby waga obecności wychowawczej była wyraźnie widoczna, by była logiczną implikacją. Dopiero po takich zabiegach metodologicznych następowało konkluzyjne sformułowanie określonych tez, a następnie końcowej tezy głównej.

Trud przeanalizowania i zbadania kategorii „obecności” może przyczynić się do rozwoju teorii i praktyki pedagogicznej oraz posłużyć innym naukowcom jako przyczynek do dalszych badań naukowych. Analiza hermeneutyczna specyficznej obecności rodzica i wychowawcy może mieć pewien wkład w budowanie współczesnej teorii wychowania, antropologii i etyki pedagogicznej. Niniejsza praca doktorska składa się z jedenastu części: wprowadzenia w problematykę badawczą i uzasadnienia jej wyboru oraz ośmiu merytorycznie powiązanych rozdziałów, zakończenia i bibliografii.

Trojakiego rodzaju materiał badawczy poddany hermeneutycznym dociekaniom (korzyści, groźne skutki, zasady wychowania, sytuacje wychowawcze, facylitacja) pokazuje niezbicie, iż obecność wychowawcza, element pominięty w pedagogice, pełni w procesie wychowania rolę priorytetową. Zatem powinna ona być traktowana jako naczelny imperatyw wszelkiej działalności pedagogicznej.

Powyższa konstatacja stanowi konkluzyjną tezę główną, będącą implikacją konkluzyjnych tez cząstkowych, sformułowanych na podstawie analiz materiału badawczego. Jest ona jednocześnie rozwiązaniem postawionego w tej dysertacji problemu badawczego.